

Llinatges torroellencs

En la meua col·laboració d'aquest any al Llibre de la Festa Major no em referiré a un sol llinatge, sinó a un conjunt de famílies que tenien llur domicili en la nostra vila i es distingien per la condició de pertànyer a l'anomenada classe «militar», o sigui que gaudien dels privilegis propis de la classe nobiliària. Em limitaré però a dos períodes determinats. Correspon el primer a l'any 1516 i el segon al 1683, o sigui que de l'un a l'altre havien passat cent seixanta-set anys. La relació on consten aquestes famílies procedeix de dos documents rigorosament autèntics. Cap de les famílies que figuren en el primer document és esmentada en el posterior, això vol dir que totes elles havien ja desaparegut de Torroella. En canvi, totes les esmentades en el segon, eren totalment desconegudes i no tenien cap relleu en aquells primers anys del segle XVI.

Comentem ara el primer d'aquests documents. Em refereixo a l'anomenat «Fogatge» o «Cens» de l'any 1516, que el bon amic Joan Pericot va publicar i comentar molt encertadament, com ell sap fer-ho, en els seus sempre interessants escrits en el Llibre de la Festa Major de l'any 1964. Esmentava en la classificació de «los militars» les persones següents:

- «Mossèn Guillem de Biure, àlies de Sant Climent, senyor de Sant Jordi».
- «Mossèn Bernat de Llobregat».
- «Mossèn Lluís Pous (diu el Llibre de l'any 1964; però crec que deu ésser Pons)».
- «Mossèn Lluís Civera».
- «La Sra. viuda Bernaua».
- «Mossèn Ramon Pere de Llobregat».
- «Mossèn Joan Mateu».
- «Mossèn Cosme Damià de Llabià, senyor del castell de Torroella de Montgri».

Sens dubte es tracta no del castell de Montgrí, sinó de l'antic palau reial del Passeig de l'Església.

En total anomena únicament vuit persones de l'estament militar. Nombre ben escàs, si tenim en compte que aleshores devien habitar Torroella unes quatre-centes famílies; potser més. A Castella i altres parts d'Espanya, eren incomparablement més nombroses les famílies que gaudien dels anomenats privilegis d'«Hidalguía».

El tractament de «Mossèn», avui exclusiu dels sacerdots, aleshores era donat també a persones distingides, encara que fossin seglars.

ALGUNES OBSERVACIONS SOBRE AQUESTES FAMÍLIES.

El darrer de la llista i, al meu entendre, el de llinatge més preclar, és Cosme Damià de Llabià, senyor del castell de Torroella de Montgrí. Segurament la casa reial havia venut o establert el seu palau a la família de Llabià, que tant de temps obtingueren el càrrec de Procuradors de la Vila i Baronia de Torroella de Montgrí en representació del Sobirà. Els Reis havien deixat aleshores de venir a la nostra vila. Vaig parlar del llinatge Llabià en el Llibre de la Festa Major de l'any 1980. Per tant, no hi he d'insistir; solament diré que en el transcurs del segle XVI va extingir-se la línia masculina d'aquesta família.

Els seus béns passaren a dues diferents branques de la família Biure. Una d'elles, precisament descendia d'aquest Guillem de Biure, (a) de Sant Climent, senyor de Sant Jordi, que figura en la relació de l'any 1516. Després, per una complicada successió, van ésser del noble don Francesc de Vilarig, senyor del castell de Vilarig.

Altra branca de la família de Biure, que va heretar també béns de la casa de Llabià, estava establerta a Sant Pere Pescador. La seva heretera va enllaçar amb un membre de la família Margarit, a la qual va aportar el seu patrimoni. Família ben coneguda i de tant relleu en la nostra història. En el transcurs del segle XVII, tots els béns que els Llabià havien tingut a Torroella van ésser venuts. En dono notícia també en el Llibre de la Festa Major de l'any 1951. A darrers del segle XVII va desaparèixer a Torroella tot rastre d'aquells antics llinatges, Llabià, Biure i Margarit.

En el meu treball sobre els Llabià, deia referent al seu escut que hi havia força confusió i per això no em decidia per cap; però, posteriorment, en el nobiliari català de Fèlix Domènech i Roura, que ja havia consultat, hi he trobat un escut atribuït al llinatge Llabià (evidentment es tracta dels mateixos Llabià). El descriu així: d'or, una banda d'atzur. Procedeix de la sepultura que els Llabià havien tingut a l'església de Sant Francesc, de Girona. És molt possible, doncs, que aquest sigui l'autèntic escut de la família Llabià.

**ESCUT HERÀLDIC DEL COMTE DE SOLTERRA
EN L'ANTIC MOLÍ DE TORROELLA.**

Fotografia: J. Bosch

Altre «militar» de la susdita relació, és Mossèn Lluís Pons. Pertanyia a una molt distingida família torroellenca, alguns membres de la qual havien exercit el càrrec de Procuradors reials de la vila i baronia de Torroella. Per allà a l'any 1421, la reina Violant, vídua del rei Joan I, que tenia hipotecades les rendes d'aquesta vila i baronia per la seguretat de la seva dot, esponsalici i tots altres drets que li poguessin correspondre, va establir a Andreu Pons les aigües del riu Ter, amb facultat de poder-hi construir una resclosa i conduir les aigües als tres molins que hi havia a Torroella. La família Pons estava en possessió, també, d'aquell magnífic palau del carrer de l'Església, que a darrers del segle passat, després d'haver-lo comprat als comtes de Solterra, va restaurar tan encertadament el primer Marquès de Robert.

Miquel Sarriera, senyor del castell de Solterra, va casar-se a l'any 1547 amb Jerònima de Pons; més endavant, el seu nét Joan de Sarriera i d'Oms, va casar-se amb la seva cosina Francesca de Pons, a l'any 1604; segurament era l'heretera d'aquesta casa, que així va quedar incorporada a la família Sarriera, després comtes de Solterra. Van conservar el seu patrimoni de Torroella fins a finals del segle passat, encara que habitualment no hi residien.

La família Pons va tenir també establerta a favor seu, segurament per concessió reial, la notaria de Torroella. A l'any 1654 la regentava Bernat Saragay (després parlaré d'aquesta família), notari públic, per la senyora Na Cecília de Sarriera, vídua relictà i hipotecària universal de l'herència del seu difunt marit, el noble senyor En Dídac de Sarriera-Gurb i de Pons.

Entre els «militars» hi figuren, també, dos membres de la família de Llobregat: Mossèn Bernat i Mossèn Ramon Pere.

Ignoro la relació de parentiu que hi havia entre ells. Tampoc quin d'ells estava en possessió d'aquella magnífica casa, on avui hi ha el Cinema Montgrí (en vaig parlar en el Llibre de la Festa Major de l'any 1978). Puc afegir alguna cosa sobre aquesta família:

Vers l'any 1586, D.ª Marianna de Ribes i Llobregat, vídua relictà de Llorenç Llobregat i de Ribes (ignoro a quin dels dos correspon el cognom Llobregat, en primer terme, ja que les senyores casades, aleshores, prenién el nom del seu marit i els homes casats amb pubilles també solien adoptar el nom de la seva muller), era senyora i posseïdora de la ballia (o batllia, de les dues maneres ho he vist escrit) de la vila i terme de Torroella de Montgrí, amb facultat de delegar per a l'exercici del càrrec en la persona que bé li semblés, amb obligació per part d'aquest de certa prestació anual. O sigui, que venia a ésser una espècie d'arrendament del càrrec, malgrat tractar-se d'una funció pública. Aleshores exercia l'ofici de balle (o batlle) en nom i representació de dita senyora, Joan Alió, pertanyent a una família torroellenca de la qual més endavant parlarem.

D.ª Marianna de Ribes i Llobregat va atorgar el seu darrer testament el 3 de maig de 1630, davant del notari de Torroella Antic Ribas.

La casa anomenada de Llobregat estava en possessió aleshores d'una altra branca de la mateixa família. Consta en un document del 13 de novembre de 1627 que el seu propietari era llavors Jaume Amell i de Llobregat, Ciutadà Honrat de Barcelona (fill de Dionís Amell de Llobregat i Marcó i de Maria Cellés). En tal dia la va vendre al seu cunyat Lluís Sarroca i Abrich, senyor del castell de Palau Ça Roca (era casat amb la seva germana Maria). Juntament amb la casa, van ésser venudes altres finques que formaven part del patrimoni Llobregat. Poc després, Lluís Sarroca va morir, deixant sols una nena, Lluïsa, encara impúber. El tutor d'aquesta nena, Josep Sarroca i de Palau, donzell, domiciliat en el castell de Palau (vegueria de Besalú) i en la vila de Perpinyà, judicialment autoritzat, va vendre la casa i els béns de la família de Llobregat a Antoni Martí, mercader de Girona, domiciliat també a Torroella, d'on era fill, el dia 2 de desembre de l'any 1629. En quant a Maria Amell i de Llobregat vídua de Lluís Sarroca i mare de la nena Lluïsa, en aquell mateix any 1629 va contraure segones núpcies amb Don Francesc de Margarit i de Vilanova, el qual va morir a Torroella de Montgrí el 16 de gener de 1631. La família Llobregat va desaparèixer així de Torroella.

Referent als restants «militars» de l'any 1516, Mossèn Lluís Civera, Mossèn Joan Mateu i la senyora vídua Bernaua (que seguint el costum d'aquella època de feminitzar els cognoms, es devia dir Bernau) he de confessar que no en sé enterament res; però també degueren desaparèixer de Torroella tota vegada que la relació de l'any 1683 no fa referència a cap d'ells.

El dia 11 de novembre de l'any 1682 el Síndic del Molt Illustre Braç Militar del Principat de Catalunya, En Galceran de Cartellà, Çabastida, Erill i Cardona, va adreçar una atenta comunicació a l'Illustre Prior de la Confraria de Sant Jordi, de Girona, en la qual exposava que amb motiu d'haver-se esdevingut a Perpinyà un fet que afectava una persona pertanyent al Braç Militar, els interessava tenir una relació de tots els «militars» del districte de Girona (és a dir la ciutat i comarques) per tal de poder tenir coneixement de tots aquells, els avantpassats dels quals foren habilitats en Corts o tenien registrat llur privilegi en la documentació de dit Braç.

Va contestar el Prior de la Confraria de Sant Jordi (convé remarcar que no es tracta de cap eclesiàstic; es donava aquest títol al president de la confraria, que era precisament un seglar), el 4 de febrer del 1683. Deia que fins aleshores no li havia estat possible averiguar quins eren els «militars» del districte de Girona; remetia amb aquesta lletra un «memorial» relatiu a dits militars, advertint, però, que no era complet, sinó que es limitava a aquells dels quals la Confraria havia pogut tenir notícia, en virtut de les diligències portades a cap durant aquell temps. Assegurava, també, que quan tingués notícies més completes ja les hi enviaria (v. el meu treball «La Cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense» - «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses» - t.º 7 - Any 1952). A l'Apèndix n.º 7 d'aquest treball, hi publico aquest interessant document, que apareix titulat així: «Memorial dels Cavallers y Ciutadans Honrats de Barcelona son en la Ciutat, Vegaria y Ballia Forana de Gerona, en la Vegaria de Camrodon (Camprodon), sotsvegaria de

Besalú y en las Batllias Reals y llochs de Barons de las ditas vegaria y sotsvegaria». Cal recordar que les Vegueries de Girona i Camprodon amb la sotsvegueria de Besalú, coincideixen exactament amb els límits del Bisbat de Girona, el qual amb raó fou anomenat pels historiadors del segle passat «Província històrica de Girona», ja que formava, quan no havien estat absurdament modificats els seus límits ara fa alguns anys, una entitat natural que datava dels primers temps de la Reconquesta.

Així com en el cens de l'any 1516 eren esmentats únicament els «militars», o sigui els cavallers i donzells (així s'anomenaven quan encara no havien estat armats cavallers), en la relació de l'any 1683 hi figuren juntament amb els cavallers, els Ciutadans Honrats. A l'any 1510, el rei Ferran II el Catòlic va concedir als ciutadans de Barcelona, inscrits en la llista dels anomenats Ciutadans de «Mà Major», la primera de les tres que formaven el conjunt de ciutadans, els privilegis militars de manera que quedaven equiparats als cavallers, excepte en dues coses: no eren convocats a les Corts Catalanes formant part de l'anomenat Braç Militar, integrat per tota la noblesa des dels més poderosos magnats fins als simples cavallers, molts d'ells amb pocs mitjans de fortuna. Els Ciutadans solament podien assistir a les Corts si eren nomenats en representació d'alguna Ciutat o Vila de Catalunya amb dret d'ésser representada en les Corts. Formaven part, per tant, de l'anomenat «Braç Reial» o «Popular». Altra diferència amb els cavallers: no tenien obligació, com aquests, d'ésser armats cavallers dintre de l'any en que havien rebut la distinció, ni posteriorment estaven exceptuats del servei militar i exercici de les armes.

Aquests privilegis concedits als Ciutadans de Barcelona es van estendre després als Ciutadans i Burgesos (així eren anomenats els habitants de les Viles) de Mà Major de diferents ciutats i viles de Catalunya, tals com, entre altres, la ciutat de Girona i la vila de Perpinyà.

En la relació de l'any 1683 hi figuren cavallers i Ciutadans Honrats. Per això la Confraria de Sant Jordi de Girona, de la qual formava part tota la noblesa gironina, s'anomenava «dels Militars i Gaudints», o sigui, aquells que sense ésser cavallers gaudien de tots els seus privilegis.

En el Memorial de l'any 1683 hi consten primerament les persones amb privilegi militar residents a Girona; després els que vivien en diferents poblacions de les terres gironines, sens distingir entre ells si eren cavallers o ciutadans; únicament als que tenien el títol específic de «Nobles» se'ls distingia amb el tractament de «Don», exclusiu d'ells i dels títols de barons o altres. Tots altres eren anomenats senzillament «senyors».

En tractar de Torroella de Montgrí, hi trobem els següents (ho copio al peu de la lletra):

«Lo senyor Francesch Bofill.

«Lo senyor Francesch Quintana.

«Lo senyor Joseph Xaragay.

«Lo senyor Genís Alió Martí.

«Lo senyor Paulí Serralta.

«Lo senyor Joseph Pagès.

«Lo senyor Isidre Mir de Mach».

Encara que no ho diu, tots ells eren Ciutadans Honrats de Barcelona, com ja veurem. En total, set persones, en una població com Torroella, que devia tenir de cinc-centes a sis-centes famílies. La classe privilegiada, com sempre a Catalunya, continuava essent una exigua minoria.

Cap d'ells no té relació amb les famílies de cavallers de l'any 1516. Eren famílies noves, que s'havien format en el transcurs dels segles XVI i XVII. I és que a Catalunya, com també en altres parts d'Espanya i altres països europeus, la noblesa podia ésser una classe privilegiada, però no era una casta tancada. Continuament hi accedia gent nova, si bé escassa en nombre, certament enlairada pels seus mereixements, units a la seva posició social i econòmica, encara que originàriament, sovint, fossin de molt humil arrencada.

Per altra part, cal advertir que en el segle XVII hi trobo molts canvis en les famílies catalanes; evolució ja començada en el segle anterior.

Per una part, gradualment, però d'una manera constant, van desapareixent les antigues famílies d'origen feudal. Unes s'extingeixen; altres emigren de Catalunya, per anar a servir la Monarquia o senzillament situar-se a prop de la Cort. Finalment, altres, arruïnades per les vicissituds dels temps, venen llurs castells o cases senyorial, amb llurs terres, dominis i jurisdiccions i acaben per desaparèixer, sense deixar rastre. I al revés, ocupen el seu lloc moltes famílies noves. Els pagesos, després de la sentència de Guadalupe, que els alliberà dels «mals usos» i de les més pesades servituds, experimenten una època molt beneficiosa. Hi ha molta pau en el camp i l'agricultura ofereix un període de franca prosperitat. Els agricultors que conreen terra en extensió suficient, poden estalviar i engrandir llur patrimoni amb noves terres i si en virtut de casaments, s'ajunten diferents patrimonis, es formen aleshores famílies molt riques de propietaris rurals. L'exercici del comerç sempre ha estat una font de riquesa; apareixen, doncs, també, famílies de mercaders, considerablement enriquides. Les persones dedicades a l'exercici de les anomenades professions liberals sempre gaudiren de gran consideració i moltes varen crear-se una bona posició econòmica. Finalment, no oblidem que des d'alguns anys abans de l'anomenada guerra dels Segadors (1640) fins al final del segle, les guerres amb França foren quasi contínues. Catalunya, principalment, en va experimentar els seus estralls. I és cosa ben sabuda que en temps de guerra sempre hi ha grans canvis de fortuna; mentre unes s'hi arruïnen, altres famílies s'enriqueixen i algunes, dedicant-se al servei de les armes, assolixen distincions i honors. El cas és que en el segle XVII apareixen moltes famílies, abans desconegudes, amb esplèndida posició econòmica. Encara ara, moltes

famílies principals tenen llur origen en aquesta època. Feta aquesta advertència, passaré a donar alguna notícia de les persones esmentades en el «Memorial» de l'any 1683 i de llurs respectives famílies.

Francesc Bofill. — D'aquesta família en sé poca cosa. El 26 de juny del 1670, la Reina Regent, Na Marianna d'Àustria, en nom del seu fill, el Rei Carles II, va concedir al senyor Miquel Bofill, de Torroella de Montgrí, el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona. Era aleshores capità d'Infanteria (v. F.^o Morales Roca: «Privilegios nobiliarios del Principado de Cataluña» —en Hidalguía— Any 1979, pàg. 682). Estic segur que no era militar de professió; segurament, per raó de les guerres d'aleshores, es va incorporar a l'exèrcit i va assolir el grau de capità.

Probablement això li va valer aquest privilegi nobiliari. A l'any 1676, Miquel Bofill, Ciutadà Honrat de Barcelona i veí de Torroella de Montgrí va atorgar capítols matrimonials amb Elena Ferrer i Bofill, davant del notari de Castelló d'Empúries, Narcís Camps. Desconec la relació de parentiu que hi podia haver entre aquests dos membres de la família Bofill, de nom Miquel, així com amb el Francesc Bofill, que figura en la relació de l'any 1683. Tots tres eren de Torroella, tenien el privilegi de Ciutadans Honrats i es deien el mateix cognom. Evidentment, pertanyien a una mateixa família. Possiblement representen tres generacions. En aquella mateixa època trobo esmentat a Castelló d'Empúries un altre Francesc Bofill. Ignoro si es tracta d'igual família.

En el segle següent, Teresa Bofill —probablement d'aquesta família— era casada amb Salvador Quintana. Dues filles d'aquest matrimoni eren molt ben casades a Torroella: Teresa, amb Martí Carles i de Teixidor, hereu de la casa Carles, i Caterina amb Josep López i Pagès-Martí, també d'una bona família de Torroella. I ja no conec res més d'aquesta família. Ignoro quina fou la seva casa a Torroella i què es va fer de la seva descendència. El cognom Bofill s'ha perpetuat a Torroella; però desconec si els que el porten són descendents d'aquella família distingida amb el títol de Ciutadans Honrats de Barcelona.

Francesc Quintana. — El 30 d'abril del 1654, la Universitat de la Vila de Torroella de Montgrí, és a dir, el Municipi, va vendre a carta de gràcia l'heretat anomenada Torre Ponsa. Consta en el text del document que els honorables Francesc Quintana, mercader, Miquel Tor-Bagur i Portes i Josep Senan, pagesos, actuen, en aquest acte, com a síndics-procuradors i actors de la Universitat i Singulars de la Vila de Torroella de Montgrí i el seu terme, segons constava en instrument rebut davant de Bernat Saragay, notari públic de Torroella, el dia 27 d'abril del 1654. A aquest mateix Francesc Quintana, li fou concedit el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, per privilegi datat a Madrid el 25 de maig del 1671 per la Reina Regent d'Espanya, D.ª Maria Anna d'Àustria, en atenció als seus mèrits i bons serveis prestats en la guerra; hi afegia també altres mercès i preeminències, extensives a la seva descendència. Ja anteriorment, el Rei Lluís XIV de França li havia concedit idèntic privilegi en document datat a París el 20 de desembre del 1647.

Cal tenir en compte que aquests privilegis, concedits pel Rei francès durant la seva dominació a Catalunya, foren posteriorment anul·lats pel govern espanyol; però alguns agraciats aconseguiren una nova concessió pels sobirans espanyols. Tal és el cas de Francesc Quintana.

En el segle següent, Salvador Quintana, com hem vist abans, era casat amb Teresa Bofill. En l'arrendament de l'heretat Torre Ponsa, fet per l'Ajuntament de Torroella de Montgrí a favor de Narcís Rigau, pagès del mateix lloc, hi intervé el magnífic Miquel Quintana, actuant com a Regidor-Degà de l'Ajuntament de Torroella, el dia 20 de febrer de 1780.

La família Quintana és l'única de les relacionades en el document de l'any 1683 que ha arribat fins a nosaltres conservant el propi cognom, bé que per línia femenina. Cosa que no té res d'estrany, ja que en altre temps a Catalunya —i no era pas una excepció— hom donava més importància a la família, a la casa, al patrimoni que no pas a les persones; i per això les pubilles transmetien el seu nom a la seva descendència amb preferència amb el que per línia rigorosament masculina els podia correspondre, sens que el marit d'una pubilla es considerés per aquesta raó menyspreat; ans bé, sovint ell mateix adoptava juntament amb el seu cognom el de la seva muller. La il·lustre família Quintana tingué una actuació molt

**LA MASIA TORRE QUINTANETA, ANTIGAMENT
PROPIETAT DE LA FAMÍLIA DE QUINTANA.**

Fotografia: J. Casadellà

destacada a Torroella, on estigué en possessió d'un gran patrimoni. Li pertanyia la Torre Gran, la Torre Quintaneta i moltes altres finques rústiques, algunes de les quals estan encara en poder dels seus descendents, així com aquella magnífica casa, amb honors de palau, situada al final del carrer d'Ullà, cantonada amb el Passeig de Fora-Portal, avui de Quintana i Combis. Ocupa tota l'illa, per tant dóna a quatre carrers i jo crec que pot considerar-se la millor casa de Torroella, després de l'antic Palau Reial, avui dels comtes de Torroella de Montgrí, en el Passeig de l'Església, que el van heretar de la família Carles, i el Palau Solterra; després del primer marquès de Robert i ara del seu descendent, marquès de Serralavega.

Membre distingidíssim d'aquesta família Quintana fou en el segle passat, don Albert de Quintana i Combis, destacada personalitat en el camp de la política i de les lletres. El seu patronímic, Albert, ha passat a molts dels seus descendents que s'honoren portant aquest nom.

L'escut d'armes d'aquesta família, segons el descriuen A. i A. Garcia Caraffa en l'obra «El Solar Catalán-Valenciano y Balear» és així: primer, d'atzur (blau), una aspa d'or, acompanyada en la part superior d'una granada amb l'espoleta encesa; en els flancs, dos feixos de metxes enceses i en la part inferior, la xifra quatre, tot d'or. L'escut és partit en pal i en el quarter 2 (i aquí es tracta evidentment de les armes d'altra família enllaçada amb la de Quintana, de la qual ignoro el nom), també d'atzur, amb tres estrelles d'argent, posades en triangle i sobre d'elles, una flor de llir, d'argent; en la punta ondes d'aigua, d'atzur i argent, o sigui faixes ondulades de dits colors i metall (v. ob. cit. t.º III, pàgs. 396-397, escut núm. 14 de la làmina corresponent).

En la Certificació d'Armes, lliurada a Madrid, el 17 de setembre de 1770 pel Cronista-Rei d'Armes, Don Ramon Zazo y Ortega, a favor del senyor Antoni López i Quintana, que per la seva mare pertanyia a la casa Quintana, de Torroella, hi ha un escut, partit en pal. En el quarter primer hi figuren les armes de la família López, que aquí no interessien; en el segon les de la família Quintana, que si bé tenen elements com els de les anteriorment descrites, hi ha notables diferències que no m'explico a què poden ésser degudes, tractant-se d'una mateixa família. Es descriuen així: d'atzur, un llaç d'argent (es tracta d'una aspa molt estreta) acompanyat en la part superior, d'una muntanya d'or, i sobre d'ella una rodella, del mateix metall; en els flancs, hi figura un lleó en cadascun d'ells, afrontats l'un amb l'altre i també d'or i, finalment, a la punta, la xifra quatre, del mateix metall.

No cal confondre la família Quintana de Torroella amb la del mateix nom de Colomers; són dues famílies totalment diferents. L'escut d'aquests era completament diferenciat dels que abans hem descrit. La família Quintana de Torroella tenia el seu enterrament a la parròquia de Sant Genís, al peu de l'altar major, on hi ha una làpida amb un escut molt borrós, però en el que em sembla s'hi pot distingir encara una granada amb l'espoleta ardent.

Josep Xaragay: A l'any 1654, Bernat Saragay regentava la notaria i escrivania de Torroella per la noble senyora Na Cecília Sarriera i Descatllar, vídua relictiva del

noble En Dídac de Sarriera Gurb i de Pons, i era hipotecària universal de l'herència d'aquest senyor. Crec que aquest cognom de Saragay és el mateix que el de Xaragay (apareix escrit de les dues maneres). A l'any 1683, Josep Xaragay figura en la llista dels veïns de Torroella amb privilegi militar. Era també Ciutadà Honrat de Barcelona, com els altres abans esmentats. Sé molt poca cosa d'aquesta família; però sí que estava en possessió i tenia la seva casa al carrer de la Codina, al capdamunt del carrer de l'Hospital. Va continuar en poder dels seus descendents, fins que a l'any 1742 la seva propietària Na Maria de Valmanya Martí i Xaragay, la va vendre al meu avantpassat Josep Pla i Carles. Fou el nucli principal, al que hi afegiren algun altre immoble i així fou construïda la casa Pla. La descendència masculina de la qual va continuar fins l'any 1869, en què va morir el seu propietari, N'Enric Pla i d'Armengol. La casa i bona part de la seva herència va passar a una de les seves germanes, Dolors, casada amb Salvador Negre i Vancells, de Castelló d'Empúries.

Genís Alió i Martí: En el darrer quart del segle XVI, un cert Joan Alió actuava com a batlle de la vila i terme de Torroella, per delegació de la senyora Mariana de Ribas i Llobregat, vídua de Llorenç de Llobregat i de Ribas, senyora que tenia en propietat l'esmentada batllia.

Montserrat Alió, pagès de Torroella de Montgrí va comprar a «carta de gràcia» l'anomenada «Casa Ponsa» situada al carrer dels Bous, al senyor En Francesc de Vilarig i de Biure (11 de setembre de 1586). El seu germà Bernat va casar-se amb Elionor Martina (o sigui, Martí, ja que aleshores les dones acostumaven a feminitzar llur cognom). Miquel Alió i Martí (segurament fill d'aquest matrimoni) era Cònsol primer de la Vila de Torroella a l'any 1642. Casat amb Àngela Morató, foren pares probablement de Genís Alió, que va continuar usant el cognom Martí en segon terme, en lloc del propi de la seva mare. Això vol dir que devien haver heretat bona part dels seus béns de la família Martí. Aquest Genís va obtenir el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, concedit per la Reina Regent Na Marianna d'Àustria, mare del Rei Carles II, concessió firmada a Madrid el dia 17 d'octubre de 1675. Figura a la llista de persones «militars» de Torroella datada a l'any 1683. La seva filla i heretera, Caterina Alió-Martí i Peramtoni, va casar-se en segones núpcies amb Josep Pastor i Carles, de Sant Joan de les Abadesses. Fou en virtut d'aquest enllaç, que més endavant la família Pastors va passar a residir a Torroella, on tenia aquella magnífica casa del carrer Major, avui en vies de restauració. En vaig parlar extensament en el Llibre de la Festa Major de l'any 1976. I no cal insistir-hi. Però sí que cal tenir present que l'esmentada casa, en la qual hi figuren elements del segle XIV, és molt anterior a les esmentades famílies Alió i Pastors; no he pogut posar en clar a quina família havia pertangut abans. Em sembla recordar que en una de les sales hi ha un escut de família desconeguda. Era segurament dels primitius propietaris d'aquesta magnífica casa. Bon tema per a futurs investigadors.

Paulí Serralta: En l'escriptura de venda a carta de gràcia de l'heretat Torre Ponsa, feta per la Universitat de la Vila de Torroella de Montgrí, el 30 d'abril de

1654 hi firma com a testimoni, Paulí Serralta, pagès de Torroella de Montgrí. Per aquell temps, una filla o germana seva era casada amb Jaume Pla i Ballia; són avant-passats de Josep Pla i Carles, el qual, com hem vist, per allà l'any 1742 va comprar l'antiga casa Xaragay.

La Reina Regent Na Maria Anna d'Àustria, en nom del seu fill el Rei Carles II, va concedir el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona a Joan Serralta i Camós (Madrid, 1.er de març de 1678) (v. F. Morales —ob. cit. Revista Hidalguía—, any 1980, pàg. 234). Possiblement és fill de l'esmentat Paulí i Serralta. I molt bé podria ésser pare d'altre Paulí i Serralta, que figura a la llista de veïns de Torroella de Montgrí que a l'any 1683 gaudien de privilegi nobiliari. I ja no sé res més d'aquesta família Serralta; desconec també quina fou la seva casa. Altrament, el nom de Serralta és ben conegut a Torroella, però ignoro si la família així anomenada té alguna relació de descendència o parentiu amb aquests Serralta que constaven com a Ciutadans Honrats de Barcelona a la segona meitat del s. XVII.

Josep Pagès i Garbí: Altra de les persones que figuren a la relació de l'any 1683. Era apotecari de professió. Li fou concedit el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, per privilegi datat a Madrid el 30 de setembre de 1680 (v. Morales —ob. cit. Hidalguía, any 1980— pàg. 36).

Ell i el seu fill Marià Pagès i Alió, ambdós Ciutadans Honrats de Barcelona, van adquirir per compra feta a un membre de la família Margarit, exiliat a França, l'anomenada «Casa Llabiana», del carrer dels Bous d'aquesta vila i altres béns de la família Margarit i de Biure, procedents de l'herència de la casa de Llabià.

L'esmentat Marià Pagès i Alió va casar-se, en primeres núpcies, amb Maria Martí i Mach, rica pubilla, del patrimoni de la qual formaven part l'heretat anomenada «Torre Martina», a prop de la carretera de l'Estartit, la casa anomenada de Llobregat, al carrer de la Codina i altres finques procedents d'aquesta antiga família. Fou Marià fervorós partidari de l'Arxiduc Carles d'Àustria, proclamat Rei d'Espanya amb el nom de Carles III, i va distingir-se moltíssim durant la guerra de Successió; incorporat a l'exèrcit, va assolir alta graduació.

La seva filla i heretera Maria Pagès i Martí va casar-se amb Josep López i Ferrer, fill de Martín López, capità de «caballos corazas», com consta en els antics documents, o sigui, capità de cavalleria pesada, destinat a les Guàrdies de Catalunya i amb residència, almenys una bona temporada, a la Ciutadella de Roses. Va casar-se amb Dorotea Ferrer, de família catalana i la seva descendència va catalanitzar-se i va quedar-se aquí. I així és com hi hagué una família López a Torroella de Montgrí. Tot el patrimoni de les famílies Pagès i Martí va passar a aquesta casa López. També sembla que els havia pertangut aquella magnífica casa del carrer de l'Església, cantonada al carrer d'Ullà. Ignoro quan i com la van adquirir, ja que al revés de la casa Llobregat, que tinc molt documentada, d'aquesta casa no en sé enterament res. La casa, però, és d'època molt anterior a la que ens referim aquí. Té elements molt notables del segle XVI, tal vegada anteriors, a l'escala, sala i pati interior, aquest amb un bonic pou amb un escut d'armes de

família desconeguda, datat a principis del segle XVI. Aquesta casa, vers l'any 1780 pertanyia a Joan Ferrer, segons inscripció que figura en un balcó que dona al carrer de l'Església. També la casa Llobregat fou adquirida per una família Ferrer, segurament la mateixa, quan els descendents dels López la van vendre. Seria ben interessant que persona competent fes una investigació sobre l'origen d'aquesta casa, que a principis del segle actual, o abans, fou adquirida per la família Sastre-gener, que hi establí una drogueria-confiteria (1).

Quan al darrer quart del segle XVIII la descendència masculina de la família López va extingir-se, el seu patrimoni va passar al seu més prop parent Josep Pla i López, per la línia López.

Isidre Mir i de Mach: És l'últim de la relació de l'any 1683 sobre les persones de Torroella de Montgrí que gaudien aleshores de privilegis militars o nobiliaris en el més ample sentit del mot.

Entre els segles XVI i XVIII trobo a Torroella diferents famílies que portaven el cognom Mir, sense que sàpiga si es tractava de famílies enterament diferents o de vàries branques d'una mateixa família. Una família anomenada Miquel de Mir va enllaçar amb la família Martí, de la qual ja he parlat abans. Altra família Mir i Senan havia tingut la seva casa al carrer Major; crec que recentment ha estat restaurada. Finalment, altra família, a la qual sens dubte pertanyia l'esmentat Isidre Mir i de Mach, era originària d'Ullà i tenia el seu enterrament a la col·legiata, avui parròquia de Santa Maria d'Ullà. Fa ja molts anys, acompanyat del bon amic Josep Vert, tan interessat en aquestes coses, vagi tenir ocasió d'anar-hi i vam copiar la inscripció sepulcral, en la qual hi constava que es tractava d'un antic llinatge d'Ullà. A la làpida hi figura també un emblema a manera d'escut, sense que sigui pròpiament tal, amb un anagrama del cognom Mir. Isidre Mir i de Mach era fill de Gabriel Mir, pagès de Belcaire, i de Caterina Mir, heretera d'aquesta casa. Segurament per això Isidre porta en primer terme el cognom matern. No obstant, en el document del seu ennobliment ja hi figura en primer terme el cognom de Mach, que va acabar per predominar sobre el de Mir.

A Isidre Mach de Mir li fou concedit el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, per privilegi datat a Madrid el 20 de novembre de 1670. Diu el document que era capità de «Caballos-Corazas». No em penso pas que fos militar de professió, sinó que com tantes persones, va incorporar-se a l'exèrcit quan les contínues guerres d'aquell temps amb França.

Com tots els altres que figuren en la relació de l'any 1683, va ésser Ciutadà Honrat de Barcelona; però aquest va continuar obtenint superiors privilegis. Va transmetre al Consell d'Aragó una consulta sol·licitant el títol de cavaller (28 març 1676). Li fou concedit de seguida ja que el 27 d'abril del mateix any, es va comissionar de reial ordre a Guillem de Cascart, general d'artilleria per a què l'armés cavaller, éssent-li lliurat aquest títol el 12 de juliol del mateix any. Posteriorment encara li fou concedit el títol específic de Noble del Principat de Catalunya, el 10 de juny de 1687, privilegi extensiu al seu fill Josep de Mach i a les seves nétes.

(1) Els actuals propietaris han efectuat una digna restauració d'aquest casal, el qual és actualment, sens dubte, un dels més artístics de Torroella.

Caterina i Margarida de Mach, i el que ja és més extraordinari, als descendents d'aquestes senyores per línia directa masculina (v. F. Morales Roca, ob. cit. Revista Hidalguía, any 1980, pàg. 21). Això fa pensar que el seu fill Josep no devia tenir més que filles i per aquest motiu el privilegi es podia transmetre a través de la descendència masculina d'elles.

La família Mach-Mir tenia una esplèndida casa a Ullà; però també tenia casa a Torroella. Era de grans proporcions i estava situada cap al final del carrer de l'Hospital, prop de l'edifici d'aquesta institució benèfica. Després de venuda, hi va ésser instal·lada una fàbrica d'espadenyas de la família Pujol. La seva antiga porta dovellada de pedra picada, molt bonica, fou adquirida pels comtes de Torroella, que la situaren en el seu palau del passeig de l'Església, quan el van restaurar.

Margarida de Mach, filla o germana d'En Josep de Mach, va casar-se amb Pere Avinyó, d'una família que em sembla que era de Peralada. És possible que, a través d'aquest enllaç, posteriorment el patrimoni Mach va passar a la noble família gironina dels que han estat després marquesos de Camps, doncs una pubilla de la casa Avinyó va casar-se amb Francesc de P. de Camps. A mitjans del segle passat posseïa el patrimoni Mach, N'Ignasi de Camps i de Mach. No sé si en realitat aquest era el seu cognom matern o bé si l'havia adoptat per raó d'ésser hereu d'aquesta casa. El darrer hereu d'aquesta branca de la noble família Camps, de Girona, va ésser Joaquim de Camps i Arboix, advocat i notable escriptor; té publicades moltes obres ben interessants d'història i diversos temes jurídics, estudis sobre els remences i una magnífica obra: «Les Cases Pairals Catalanes», profusament il·lustrada. No fa pas molts anys que va morir a Barcelona. Encara que políticament discrepàvem, jo m'honorava amb la seva amistat i ens teníem un sincer afecte.

Aquestes que hem esmentat eren les principals famílies de Torroella en aquella època. Emparentades les unes amb les altres per freqüents enllaços matrimonials entre elles.

Trobo a faltar en aquesta relació dues famílies molt arrelades a Torroella. Els Sarriera, comtes de Solterra, hereus de la família Pons, torroellenca de soca-rel, i els Carles, noble família també de Torroella, antecessors dels actuals marquesos de Robert i comtes de Torroella. Però s'explica: els Sarriera, originaris de Girona, si bé posseïen a Torroella un bon patrimoni, tenien la seva casa a Girona i moltes finques, no solament a les terres gironines sinó també a la comarca de Vic, d'on com a successors del llinatge feudal de Gurb, procedeix el seu títol de comtes de Solterra. Vol dir això que no eren veïns de Torroella, on hi residien esporàdicament. Referent a la família Carles, si bé ja aleshores era molt distingida i estava en possessió d'un bon patrimoni, no havia obtingut encara cap distinció nobiliària. Fou el rei Felip V, qui, per privilegi datat a El Pardo el 12 de març del 1737, va concedir el títol de Noble del Principat de Catalunya a En Martí Carles i de Teixidor. Queda explicat per què aquestes famílies no figuren en la relació de l'any 1683.

PELAI NEGRE I PASTELL

**Corresponent de les RR. Acadèmies de la Història de Madrid
i de Bones Lletres de Barcelona.**